

הפרעות שפה נרכשות והתפתחותיות

פרופ' נעמה פרידמן, ד"ר אביה גביעון

תשע"ב 2011

סמסטר א' (ימי ב' 1545-1230)

הקורס ידון במגוון הפרעות שפה נרכשות והתפתחותיות מתוך גישה מודולארית לשפה ולהפרעותיה. במסגרת הקורס נתאר בפירוט את סוגי הדיסלקסיות והדיסגרפיות תוך דגש על אופן ביטויי הייחודי בעברית ובדרכי אבחון וטיפול בהן, נרחיב על הפרעות תחביריות באפזיה אגרמטית, ב-SLI תחבירי ואצל לקויי שמיעה, נציג את המודל לשיום ואת סוגי האנומיות הנגזרים ממנו, ונדון בקשר בין זיכרון עבודה, אפזיה קונדוקטיבית והבנת שפה.

תכנית ההרצאות

- 19.12 @ מבוא לנוירופסיכולוגיה של השפה: מודולאריות, דיסוציאציות ואסוציאציות. סוגי דיסלקסיות: מאפיינים, אבחון וכיווני טיפול.
- 26.12 @ סוגי דיסלקסיות נוספים. מעט על דיסגרפיות. שליפה לקסיקאלית וסוגי אנומיות.
- 2.1 @ אפזיה אגרמטית בהפקה ובהבנה.
- 9.1 @ זיכרון עבודה והבנת משפטים, אפזיה קונדוקטיבית.
- 16.1 @ מודל פסיכולינגוויסטי משולב לאופנויות שונות. השילוב בין מודלים לקריאה, שיום וזיכרון.
- 23.1 @ הפרעות שפה אצל ילדים - SLI לסוגיו עם דגש על SLI תחבירי. תחביר אצל בעלי ליקוי שמיעה.
- 30.1 @

הערכה תתבצע באמצעות בחינה שתהווה 100% מהציון.

פרטי קשר

נעמה פרידמן: naamafr@post.tau.ac.il אביה גביעון: aviahg@post.tau.ac.il

03-6405257

אתר הקורס: <http://www.tau.ac.il/~naamafr/aphasia>

שעת קבלה: שרת 240, יום שלישי 17-18, בתיאום מראש.

קריאה מומלצת להרחבת הידע בתחומים שבהם נעסוק

ספרים מומלצים על הפרעות שפה נרכשות והתפתחותיות

- Baddeley, A. (1997). *Human memory: Theory and practice*, Revised Edition. Psychology Press.
- Chomsky, N. (1988). *Language and problems of knowledge – the Managua lectures*. Cambridge: MIT Press.
- Coltheart, M., Patterson, K., & Marshall, J. C. (Eds.) *Deep dyslexia*. New York: Routledge & Kegan.
- Ellis, A. W. (1993). *Reading, writing and dyslexia: A cognitive analysis*. 2nd edition Psychology Pr.
- Ellis, A. W., & Young, A. W. (1996). *Human cognitive neuropsychology*. Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Fodor, J. A. (1983). *The modularity of mind*. Cambridge, MA: MIT Press.
- Jackson, N., & Coltheart, M. (2001). *Routes to Reading Success and failure*. Hove: Psychology Press.
- Nickels, L. (1997). *Spoken word production and its breakdown in aphasia*. Hove: Psychology Press.
- Temple, C. M. (1997). *Developmental cognitive neuropsychology*. Hove, UK: Psychology Press.
- י. גרודזינסקי. (1993). פסיכולוגיה ושפה. הוצאת הקיבוץ המאוחד.

על סוגי דיסלקסיות ודיסגרפיות

- Bartolomeo, P., Bachoud-Levi, A-C., Chokron, S., & Degos, J-D. (2002). Visually- and motor-based knowledge of letters: Evidence from a pure alexic patient. *Neuropsychologia*, 40, 1363-1371.
- Davis, C. J., & Coltheart, M. (2002). Paying attention to reading errors in acquired dyslexia. *Trends in Cognitive Sciences*, 6, 359-361.
- Ellis, A., Flude, B. M., & Young, A. W. (1987). "Neglect dyslexia" and the early visual processing of letters in words and nonwords. *Cognitive Neuropsychology*, 4, 439-363.
- Friedmann, N., & Gvion, A. (2001). Letter position dyslexia. *Cognitive Neuropsychology*, 18, 673-696.
- Friedmann, N., & Lukov, L. (2008). Developmental surface dyslexias. *Cortex*, 44(9), 1146-1160.
- Friedmann, N., Kerbel, N., & Shvimer, L. (2010). Developmental attentional dyslexia. *Cortex*, 46 (10), 1216-1237.
- Friedmann, N., & Nachman-Katz, I. (2004). Neglect dyslexia in a Hebrew-reading child. *Cortex*, 40, 301-313.
- Friedmann, N., & Rahamim, E. (2007). Developmental letter position dyslexia. *Journal of Neuropsychology*, 1, 201-236.
- Lambon Ralph, M. A., & Ellis, A. W. (1997). "Patterns of paralexia" revisited: Report of a case of visual dyslexia. *Cognitive Neuropsychology*, 14, 953-974.
- Patterson, K., Marshall, J. C., & Coltheart, M. (Eds.) (1985). *Surface dyslexia: Cognitive and neuropsychological studies of phonological reading*. London: Erlbaum.
- Stuart, M., & Howard, D. (1995). KJ: A developmental deep dyslexia. *Cognitive Neuropsychology*, 12, 793-824.
- Tainturier, M. J., & Rapp, B. (2001). The spelling process. In B. Rapp (Ed.), *the handbook of cognitive neuropsychology: What deficits reveal about the human mind* (pp. 233-262).
- Warrington, E. K., Cipolotti, L., & McNeil, J. (1993). Attentional dyslexia: A single case study. *Neuropsychologia*, 31, 871-885.
- גביעון, א. ופרידמן, נ. (2004). הדיסלקסיות: סוגים, מאפיינים, וכיוונים טיפוליים. שיקומדע, ביטאון האיגוד הישראלי לרפואה פיזיקלית ושיקום, 22, 3-6.
- גביעון, א., פרידמן, נ. (2007). דיסגרפיה: דיסגרפיה החלפת קוליות. שפה ומוח, 6, 116-124.
- גביעון, א., פרידמן, נ., ויכני, מ. (2008). כתיבה ודיסגרפיות: על תהליך הכתיבה, לקויות בכתיבה, ועל הקשר שבין דיסגרפיה לדיסלקסיה. שיקומדע, ביטאון האיגוד הישראלי לרפואה פיזיקלית ושיקום, 26, 32-35.
- יכני, מ. ופרידמן, נ. (2009). דיסגרפיה באפר גרפמי התפתחותית בעברית. שפה ומוח, 8, 119-147.
- נחמן-כץ, א. ופרידמן, נ. (2007). דיסלקסיה נגלקט התפתחותית: מאפיינים וכיווני טיפול. שפה ומוח, 6, 78-95.
- נחמן-כץ, א. ופרידמן, נ. (2008). דיסלקסיה נגלקט התפתחותית והשפעותיה על קריאת מספרים. שפה ומוח, 7, 83-96.
- לוקוב, ל. ופרידמן, נ. (2007). השפעת הריטלין על ביטויין של דיסלקסיות שונות. שפה ומוח, 6, 102-104.
- רחמים, ע. ופרידמן, נ. (2009). דיסלקסיה מיקום אותיות התפתחותית. אוריינות ושפה, 2, 79-109.
- שווימר, ש., קרבל, נ., ופרידמן, נ. (2009). הערכה ניסויית של כיווני טיפול שונים בדיסלקסיה קשבית התפתחותית. שפה ומוח, 8, 87-118.

ראו מאמרים נוספים בעברית ועל עברית בכתב העת "שפה ומוח" <http://www.language-brain.com/journal>

על אגרמטיזם, SLI תחבירי והפרעות תחביר אצל לק"ש

- de Villiers, J. G., de Villiers, P. A., & Hoban, E. (1994). The central problem of functional categories in the English syntax of oral deaf children. In H. Tager-Flusberg (Ed.), *Constraints on language acquisition: Studies of atypical children*. (pp. 9-47). Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Friedmann, N., & Novogrodsky, R. (2004). The acquisition of relative clause comprehension in Hebrew: A study of SLI and normal development. *Journal of Child Language*, 31(3), 661-681.
- Friedmann, N., & Szterman, R. (2006). Syntactic movement in orally-trained children with hearing impairment. *Journal of Deaf Studies and Deaf Education*, 11(1), 56-75.
- Grodzinsky, Y. (2000). The neurology of syntax: language use without Broca's area. *Behavioral and Brain Sciences*, 23, 1-71.
- Novogrodsky, R., & Friedmann, N. (2006). The production of relative clauses in SLI: A window to the nature of the impairment. *Advances in Speech-Language pathology*, 8, 364-375.
- Thompson, C. K., & Shapiro, L. P. (1995). Training sentence production in agrammatism: Implications for normal and disordered language. *Brain and Language*, 50, 201-224.
- van der Lely, H. K. J. (2003). Do heterogeneous SLI deficits need heterogeneous theories? SLI subgroups, G-SLI and the RDDR hypothesis. In Yonata Levy & Jeannette Schaeffer (Eds.) *Towards a definition of specific language impairment* (pp. 109-134). Erlbaum.
- לוי, ה. ופרידמן, נ. (2008). ואף על פי כן נוע תנוע: הטיפול בתנועה תחבירית ב-SLI. אוריינות ושפה, 1, 9-38.
- נוה, מ., שטרמן, ר. ופרידמן, נ. (2009). הבנה והפקה של שאלות אצל ילדים לקויי שמיעה דוברי עברית: עדות נוספת לקושי בתנועה תחבירית. שפה ומוח, 9.
- פרידמן, נ. (2008). אפאזיה אגרמטית והממשות הפסיכולוגית של העץ התחבירי. בתוך: ג. חטב, *בלשנות עברית תיאורטית*. ירושלים: מאגנס. (עמ' 339-368).
- פרידמן, נ. (2002). הפגיעה התחבירית בדיבור האגרמטי: תיאורית העץ הגזום. *דיבור, שפה ושמיעה*, 24, 55-76.
- פרידמן, נ., רזניק, י., דולינסקי-נוגר, ד. וסובלבה, ק. (2008). הבנה והפקה של משפטים הנגזרים בתנועה אצל דוברי רוסית עם אגרמטיזם. שפה ומוח, 7, 45-68.
- שטרמן, ר., פרידמן, נ. (2003). הליקוי בהבנת משפטים הנגזרים מתנועה תחבירית אצל תלמידים לקויי שמיעה. *לראות את הקולות*, 2, 20-29.
- שטרמן, ר. ופרידמן, נ. (2007). כיצד ילדים עם ליקויי שמיעה מפיקים ומבינים משפטי זיקה? *דיבור, שפה ושמיעה*, 28, 58-71.

על סוגי שליפה לקסיקאלית וסוגי אנומיות

- Butterworth, B. (1992). Disorders of phonological encoding. *Cognition*, 42, 261-286.
- Friedmann, N., Biran, M., & Dotan, D. (in press). *Lexical retrieval and breakdown in aphasia and developmental language impairment*. In C. Boeckx & K. K. Grohmann (Eds.), *The Cambridge Handbook of Biolinguistics*. Cambridge, UK: Cambridge University Press.
- Levelt, W. J. M. (1992). Accessing words in speech production: Stages, processes and representations. *Cognition*, 42, 1-22.
- Nickles, L. (2002). Spoken word production. *Aphasiology*, 16, 3-19.
- בירן, מ. ופרידמן, נ. (2002). השפעתם של רמזים סמנטיים ופונולוגיים על השיום של אפזים הלקויים בשלבים שונים של התהליך הלקסיקאלי. *דיבור, שפה ושמיעה*, 24, 40-21.
- בירן, מ. ופרידמן, נ. (2006). מטעויות לומדים: מה ניתן ללמוד מטעויות שיום על הלקסיקון הפונולוגי? *בלשנות עברית*, 57, 23-47.

על אפזיה קונדוקטיבית וזיכרון עבודה

- Baddeley, A. (2003). Working memory and language. *Journal of Communication Disorders*, 36, 189-208.
- Caplan, D., & Waters, G. S. (1999). Verbal working memory and sentence comprehension. *Behavioral and Brain Sciences*, 22, 77-126.
- Friedmann, N., & Gvion, A. (2003). Sentence comprehension and working memory limitation in aphasia: A dissociation between semantic-syntactic and phonological reactivation. *Brain and Language*, 86, 23-39.
- Gvion, A., & Friedmann, N. (in press). Does phonological working memory limitation affect sentence comprehension? A study of conduction aphasia. *Aphasiology*.
- Martin, R. C., Lesch, M. F., & Bartha, M. C. (1999). Independence of input and output phonology in word processing and short term memory. *Journal of Memory and Language*, 41, 2-29.
- Willis, C. S., & Gathercole, S. E. (2001). Phonological short-term memory contributions to sentence processing in young children. *Memory*, 9, 349-363.
- Wright, H. H., & Shisler, R. J. (2005). Working memory in aphasia: Theory, measures, and clinical implications. *American Journal of Speech-Language Pathology*, 14, 107-118.